

דין ברכה אחרונה על בריה

משנה זכות יג.

כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב? רבי שמעון אומר: כל שהוא, וחכמים אומרים: כזית. אמר להן רבי שמעון: אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב? אמרו לו: מפני שהיא כברייתה. אמר להן: אף חטה אחת כברייתה.

תלמוד ירושלמי ברכות פרק ו הלכה א

רבי יוחנן נסב זיתא ובירך לפניו ולאחריו והוה רבי חייא בר ווא מסתכל ביה אמר ליה רבי יוחנן בבלייא למה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה ומה צריכה ליה מפני שגלעינתו ממעטתו ולית ליה לר"י שגלעינתו ממעטתו מה עביד ליה ר' יוחנן משום ברייה [דף מב עמוד א] מילתיה דר"י אמרה שכן אפי' אכל פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון שהוא טעון ברכה לפניו ולאחריה

רבינו יונה ברכות דף כז. – כז:

אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל כזית מליה ובירך עליה תחלה וסוף. [דף כז עמוד ב] ובגמרא פריך למה בירך עליו לבסוף והלא כשהוציא הגרעין (דף לט א) לא ישאר שם שיעור כזית ובפחות מכזית לא היה לו לברך אלא לפניו ברכת שהכל כדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה אבל לבסוף לא היה לו לברך ומתריצין דהכא בזית גדול עסקינן שאפי' בלא הגרעין יש בו שיעור דבזית בינוני יש לנו לשער דתנן זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי ולמה נקרא שמו אגורי ששמנו אגור בתוכו ונראה שבין לחומרא ובין לקולא בשיעור כזית כזה משערי' ואינו חייב כשאוכל זית מדבר האסור עד שיהיה בו שיעור זית אגורי ונראה שהתלמוד שלנו חולק עם הירושלמי דהכא משמע שאע"ג שאכל בריה בפני עצמה אם הוא פחות מכזית אינו מברך לאחריו שהרי אנו אומרים שמפני שהיה זה הזית שאכל גדול והיה בו שיעור בירך לאחריו הא אם היה זית קטן לא היה מברך לאחריו ואף על פי שהוא בריה ובירושלמי משמע שאם הוא בריה אף על פי שאין בו כזית מברך לאחריו דאמרי' התם ומה עביד ליה רבי יוחנן משום בריה מילתיה דר' יוחנן אמרה שכן אפי' פרידה אחת של ענב או פרידה של רמון שהיא טעונה ברכה לפניו ולאחריה הנה שהירושלמי סובר דרבי יוחנן לא איירי בזית גדול אלא בזית אחר והטעם שבירך לאחריו משום דהוה ליה בריה אבל לענין הדין אפשר להעמיד התלמוד שלנו עם התלמוד ירושל' ונאמר שאם הוא דבר שאין דרך לאכלו עם הגרעין כגון זית וכיוצא בו שצריך שיהיה בו שיעור מלבד הגרעין שכיון שאין דרך לאכלו עם הגרעין נמצא שלעולם לא הוי בריה שכשתוציא הגרעין כמו שדרך להוציאו לא ישאר שלם ומפני זה הוצרך לומר בתלמוד שלנו דבזית גדול עסקינן אבל אם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין שלו כגון גרעין של רמון או גרעין של ענבה או גודגדניות וכיוצא בהם אם אכל אחד מהן אף על פי שאין בה בין הכל כזית דיינינן ליה בריה ומברך לאחריו כל או"א הברכה הראויה לו ואם הוא מז' המינין מברך ברכה אחת מעין ג' ואם הוא דבר אחר מברך בנ"ר אבל אם אינו בריה ואין בו שיעור אין לו לברך לאחריו בשום דבר שום ברכה כלל. מפי מורי הרב נר"ו:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רי סעיף א

האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים, והשותה פחות מרביעית בין מייך בין משאר משקים, מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל; ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו, כגון גרגיר של ענב או של רימון, שמברכין לאחריו אף על פי שאין בו כזית; לכך נכון ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית. הגה: ולא מקרי בריה אלא אם אכלו כמות שהוא, אבל אם לקח הגרעין ממנו, לא מקרי בריה (הר"י פ' כיצד מברכין וב"י בשם רשב"א); ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה על כזית; לכן טוב ליזהר שלא לשותה (אלא) פחות מכזית, או רביעית.

רמב"ם הלכות ברכות פ"ח הל"ד

ירקות שדרך להשלק שלקן מברך על מי שלק שלהן בורא פרי האדמה, והוא ששלקן לשותה מימהן שמימי השלקות כשלקות במקום שדרך לשותהן, דבש תמרים מברכין עליו תחלה שהכל, אבל תמרים שמעכן ביד והוציא גרעינין שלהן ועשאן כמו עיסה מברך עליהן תחלה בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

דיני מי שלקות

חדושי הרשב"א ברכות לה.

ואנן דקיי"ל דמיא דכולהו שלקי ככולהו שלקי מי מפקינן הא דרבי יהושע לבר מהלכתא, ואי שלקו להו לתמרי ונפיק מינייהו דובשא דרך בשול מי מברכינן עליה בורא פרי העץ, אלא משמע דטעמא קא דרשינן דכיון דלא האיל שם תרומה אסחיטת הפירות לבד מיין ושמן ש"מ דלא חשוב משקה אלא זיעה בעלמא וחומץ סתוניות נמי כטעמא דאמרן, ולא דמיא למיא דשלקי ומיא דשיבתא דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא ע"י שליקה מי שליקתן כמותן הא כל מידי דלית דרכיה למשלקי ולא למסחטי' אלא למיכלי' בעיניה בהנהו לא אמרינן שיהיו מימיהן כהן, והא דקא כאיל הכא ושאר כל מי פירות לאו פירות שדרכן לישלק קאמר אלא כעין תפוחים ותמרים שדרכן ליאכל חיים ובעין קאמר כרמונים וענבים וכיוצא בהן, ומ"מ שמעיל' מיהא דיין תפוחים ורמונים אין מברכין עליהן אלא שהכל, אבל לפי דברי הרב ז"ל מברכין עליהן בורא פרי העץ, ובתוספתא דמכלתין בריש פרקין תנינן בהדיא שאין מברכין עליו אלא שהכל, דתנינן תמן דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות מברכין עליהן כדרך שמברכין על המוריים

רא"ש ברכות פרק ו סימן יח

ומיא דסלקא ומיא דליפתא ומיא דשבתא בפה"א דקיימא לן מיא דכולהו שלקי כשלקי ומברכינן עלייהו בורא פרי האדמה אף על פי שאין בו כ"א המרק וטעם הירקות מברך עליהן כמו שמברך על הירקות עצמן ולא דמי למי פירות דאמרינן לעיל דזיעה בעלמא הוא לפי שמשקה אין לו טעם הפרי ואפשר שאם בשל הפרי ונכנס טעם הפירות במים מברך עליהן ב"פ העץ:

רבינו יונה ברכות כז:

ומיא דשיבתא בפה"א פי' עשב שנותנים בתבשיל כדי להטעימו ועל המים שלו מברך בפה"א כמו על העשב עצמו דקי"ל מיא דכולהו שלקי ככולהו שלקי וא"ת בדובשא דתמרא (לעיל דף לה). אמאי מברכינן עלייהו שהכל כשהוא בעין דכי היכי דאמר' הכא מיא דכולהו שלקי ככולהו שלקי ה"נ הוה לן למימר דמשקה התמרי דיינינן כמו התמרי וי"ל דהתם אשתנו לגריעותא ולפיכך מברכין עלייהו ברכה גרועה יותר אבל הכא לעילויא אישתנו ומברכין עלייהו ב"פ האדמה ועוד א"ת בשכר של שעורים אמאי לא מברכינן עליה בפה"א כמו על השעורים עצמן מפני שאם נשתנו לעילויא אישתנו וי"ל דלא דמי למי השלקות דמי השלקות דרך לאכול בהן הפת כמו בשלקות עצמן ולפיכך חשיבו להו כמו השלקות שעדיין לא יצאו מתורת אוכל לגמרי אבל השכר יצא מתורת אוכל לגמרי ולפיכך יצא מדינו הראשון ואין מברך עליו אלא שהכל ועוד נוכל לומר שהשעורי' כיון שיכול להיות להם מעלה אחרת גדולה שהיינו יכולין לעשות מהן פת ויברכו עליהם המוציא ועכשיו על ידי שעשו מהן שכר יש להם גריעות יותר משאר שעורים שאינם יכולין להגיע למעלת הפת לעולם שכבר יצאו מתורת שעורים לפיכך אין מברכין עליהם אלא שהכל. מפי מורי הרב נר"ו:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רה סעיף ב

על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן, אף על פי שאין בהם אלא טעם הירק; וה"מ כשבשלם בלא בשר, אבל בישלם עם בשר, מברך עליו שהכל.

ערוך השולחן אורח חיים סימן רה סעיף ו

וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' על המים שבישלו בהם ירקות מברך הברכה עצמה שמברך על הירקות עצמן אף על פי שאין בהם אלא טעם הירק וה"מ כשבישלם בלא בשר אבל אם בישלם עם בשר מברך עליו שהכל עכ"ל וכבר הארכנו בזה בס' ר"ב מן סעיף ל"ב עד סעיף מ"ב ע"ש שהבאנו ג' שיטות בזה ולדינא אין לברך על שום מרק האדמה כי אם כשבשלו לצורך המשקין דזהו שיטת הרמב"ם ז"ל וכשבשלו בלא בשר כמבואר כאן ואין לנו לפי המאכלים שלנו אלא בישול ראסי"ל מבוריקע"ס ע"ש